

Jarosław Mikołajczyk

Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie

WYDAJNOŚĆ PRACY W TOWAROWYCH GOSPODARSTWACH ROLNYCH WG TYPÓW ROLNICZYCH I REGIONÓW

LABOUR PRODUCTIVITY ON COMMERCIAL FARMS ACCORDING TO AGRICULTURAL TYPES AND FADN REGIONS

Słowa kluczowe: FADN, gospodarstwa towarowe, wydajność ziemi

Key words: FADN, commercial farms, labour productivity

Synopsis. W opracowaniu podjęto próbę wyznaczenia i oceny różnic w wydajności pracy w towarowych gospodarstwach rolniczych uczestniczących w polskim FADN. Zróżnicowanie rolnictwa polskiego w zakresie wydajności pracy oceniono w czterech regionach FADN wg typów rolniczych. Analizy wskazują na wysokie zróżnicowanie wydajności pracy w różnych typach produkcyjnych i regionach.

Wstęp

Rolnictwo polskie jest silnie zróżnicowane regionalnie. Zróżnicowanie to jest widoczne zarówno w przypadku czynników produkcji, jak i w samych wynikach produkcyjno-ekonomicznych [Marcysiak, Marcysiak 2009]. Za najlepsze uznaje się rolnictwo Północnej i Zachodniej Polski, charakteryzujące się największymi gospodarstwami, dobrym wyposażeniem technicznym i odpowiednim zatrudnieniem. Zupełnie inne jest rolnictwo Południowo-Wschodniej Polski. Gospodarstwa w tym regionie są najmniejsze obszarowo, sprzęt techniczny wykazuje wysokie zużycie, a zasoby siły roboczej są w znacznej nadwyżce, uniemożliwiającej ich racjonalne wykorzystanie [Żmija 1999]. Wskaźniki produktywności pracy powinny wobec tego być odzwierciedleniem stanu organizacyjnego i prężności produkcyjnej gospodarstw rolniczych. Szczególne znaczenia mają w tym zakresie gospodarstwa towarowe, jako podmioty mające zapewniać rodzinie rolniczej odpowiedni poziom dochodów, pozwalający utrzymać się z pracy w rolnictwie. Celem opracowania było oszacowanie i ocena różnic wydajności ziemi i pracy w towarowych gospodarstwach rolnych w Polsce w zależności od typu rolniczego w regionach FADN¹.

Metodyka badań

Zakres czasowy obejmuje lata 2005-2008, a dane liczbowe pochodzą z publikowanych na stronie internetowej FADN opracowań zbiorczych prezentujących wyniki rachunkowości rolnej dla regionów oraz dla całego kraju [www.fadn.pl]. Wspólnotowa Typologia Gospodarstw Rolnych wyodrębnia w Polsce cztery regiony FADN:

- 1) Pomorze i Mazury (województwa: lubuskie, pomorskie, warmińsko-mazurskie i zachodniopomorskie),
- 2) Wielkopolska i Śląsk (województwa: dolnośląskie, kujawsko-pomorskie, opolskie i wielkopolskie),
- 3) Mazowsze i Podlasie (województwa: lubelskie, łódzkie, mazowieckie i podlaskie),
- 4) Małopolska i Pogórze (województwa: małopolskie, podkarpackie, śląskie i świętokrzyskie).

Typ rolniczy gospodarstwa jest jednym z kryteriów stosowanych w klasyfikacji gospodarstw rolnych w systemie FADN. Typ rolniczy jest określany na podstawie udziału poszczególnych działalności w tworzeniu ogólnej wartości standardowej nadwyżki bezpośredniej (SGM) gospodarstwa. Metodyka FADN wyodrębnia 8 typów ogólnych gospodarstw oraz gospodarstwa niesklasyfikowane. W opracowaniu analizie poddano 7 typów gospodarstw rolniczych:

- 1) uprawy polowe – symbol AB, głównie gospodarstwa specjalizujące się w produkcji zbóż,
- 2) uprawy ogrodnicze – symbol C, gospodarstwa specjalizujące się w produkcji warzyw i kwiatów,
- 3) uprawy trwałe – symbol E, głównie gospodarstwa specjalizujące się w produkcji owoców,
- 4) krowy mleczne – symbol F,
- 5) zwierzęta żywione w systemie wypasowym (bez krów mlecznych) – symbol G – głównie gospodarstwa specjalizujące się w produkcji bydłowej,

¹ Farm Accountancy Data Network – System Zbierania i Wykorzystania Danych Rachunkowych z Gospodarstw Rolnych.

6) zwierzęta ziarnożerne – symbol H, głównie gospodarstwa specjalizujące się w produkcji trzodowej i drobiarskiej.

7) mieszane – symbol I, głównie gospodarstwa zajmujące się produkcją zbóż i trzody chlewnej.

W populacji gospodarstw uczestniczących w polskim FADN ogółem w kraju (oraz w większości regionów) najliczniejsze były gospodarstwa zakwalifikowane do typu I – mieszane. Drugą pod względem liczebności grupę stanowiły gospodarstwa należących do typu AB – uprawy polowe. Najmniej liczne były podmioty wyspecjalizowane w produkcji ogrodniczej i uprawach trwałych (typy C i E).

Wydajność pracy obliczona została jako iloraz ogólnej wartości produkcji oraz wartości dodanej brutto i pełnozatrudnionych jednostek siły roboczej (AWU). Fereniec [1999] wskazuje na produkcję globalną, końcową oraz czystą, jako odpowiednie kategorie do oceny ekonomicznej wydajności pracy. Metodyka FADN odbiega jednak od klasycznej formy rachunku wyników, dlatego do obliczenia wskaźników przyjęto kategorie najbardziej zbliżone do kategorii postulowanych przez Ferenca. Dla rolnika najistotniejszą kategorią ekonomiczną jest dochód, dlatego w niniejszym opracowaniu dokonano także obliczenia wartości dochodu z gospodarstwa rolnego przypadającej na 1 AWU².

Wyniki badań

Gospodarstwa rolnicze uczestniczące w polskim FADN wykazują znaczne zróżnicowanie regionalne zasobów czynników produkcji oraz samych wyników produkcyjnych. Przeciętnie największe obszarowo (a także ekonomicznie) są gospodarstwa zlokalizowane w regionie 785 FADN – Pomorze i Mazury. Najmniejszymi podmiotami są gospodarstwa leżące w regionie 800 – Małopolska i Pogórze. Rozdrobnienie agrarne tego regionu uwidacznia się nie tylko w odniesieniu do ogólnej liczebności gospodarstw rolnych, ale także w odniesieniu do podmiotów typowo towarowych, którymi są gospodarstwa pozostające w polu obserwacji FADN. W regionie Małopolska i Pogórze przeciętna powierzchnia gospodarstwa była niemal dwukrotnie niższa od średniej krajowej ogółu gospodarstw uczestniczących w FADN oraz trzykrotnie niższa od średniej dla regionu Pomorze i Mazury, w którym występują największe obszarowo gospodarstwa. W analizowanym okresie przeciętne powierzchnie gospodarstw ulegały zmianom w poszczególnych typach produkcyjnych i regionach. Należy jednak zaznaczyć, iż zmiany te wynikały przede wszystkim ze zmian w obrębie prób gospodarstw. W kraju największymi obszarowo podmiotami są gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych (typ AB), zaś najmniejsze obszarowo obiekty, to gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych (typ C).

Zasoby pracy mierzone pełnozatrudnionymi jednostkami siły roboczej (AWU) także wykazywały zróżnicowanie w poszczególnych regionach i

Tabela 1. Nakłady pracy (w AWU) wg regionów i typów rolniczych w latach 2005-2008

Table 1. Labour outlays (in AWU) acc. to regions and agricultural types in 2005-2008

Rok/ Year	Razem/ Total	Typ rolniczy/Agricultural type						
		AB	C	E	F	G	H	I
Polska								
2005	1,744	1,744	2,690	2,255	1,696	1,737	1,729	1,644
2006	1,747	1,774	2,447	2,283	1,726	1,742	1,837	1,943
2007	1,696	1,795	2,349	1,916	1,737	1,782	1,762	1,578
2008	1,714	1,781	2,387	2,045	1,730	1,793	1,679	1,621
Pomorze i Mazury								
2005	1,770	1,770	2,240	2,424	1,666	1,838	1,968	1,704
2006	2,018	1,941	2,162	2,717	1,745	1,883	3,458	1,861
2007	1,923	2,121	2,072	2,775	1,723	1,794	3,046	1,687
2008	1,845	1,868	2,197	2,736	1,691	1,828	2,182	1,783
Wielkopolska i Śląsk								
2005	1,698	1,635	2,938	2,692	1,686	1,791	1,658	1,618
2006	1,756	1,744	2,887	2,796	1,771	1,741	1,636	1,689
2007	1,722	1,863	2,848	2,536	1,717	1,716	1,556	1,615
2008	1,789	1,939	2,737	3,097	1,665	1,797	1,624	1,687
Mazowsze i Podlasie								
2005	1,735	1,780	2,882	2,224	1,740	1,720	1,657	1,624
2006	1,707	1,744	2,390	2,267	1,726	1,727	1,611	1,608
2007	1,651	1,690	2,332	1,838	1,748	1,822	1,651	1,552
2008	1,681	1,711	2,527	1,995	1,752	1,826	1,585	1,588
Małopolska i Pogórze								
2005	1,659	1,707	2,381	2,106	1,590	1,634	1,954	1,519
2006	1,683	1,778	2,165	1,960	1,695	1,679	1,821	1,561
2007	1,651	1,720	1,965	1,869	1,696	1,668	1,917	1,541
2008	1,622	1,677	1,928	1,734	1,713	1,650	1,762	1,534

Źródło: opracowanie własne na podstawie FADN

Source: own study based on FADN

² Annual Work Unit – jednostka przeliczeniowa pracy ogółem wynosząca 2200 godz./rok.

typach produkcyjnych gospodarstw. Zdecydowanie najwyższe zapotrzebowanie na pracę wykazywały gospodarstwa regionu Pomorze i Mazury. Wynika to przede wszystkim ze znacznej powierzchni gospodarstw tego regionu, a więc wiąże się z niższą liczbą osób przypadających na jednostkę powierzchni, co z kolei powinno wpływać na wyższą wydajność pracy w porównaniu z pozostałymi regionami. Najniższe zasoby pracy odnotowywano corocznie w gospodarstwach regionu Małopolska i Pogórze. W regionie tym występują najmniejsze obszary gospodarstwa spośród wszystkich regionów FADN, niewymagające znacznej liczby pracujących. Praca we wszystkich regionach świadczona jest przede wszystkim przez rodzinę rolniczą, stąd udział najmniejszej siły roboczej jest relatywnie niski. Najwyższy udział zewnętrznej siły roboczej w ogólnych zasobach pracy wykazują gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych (typ C) oraz w chowie zwierząt ziarnożernych (drób i trzoda chlewna – typ H). Gospodarstwa ogrodnicze cechowało w całym kraju najwyższe zapotrzebowanie na siłę roboczą, wynikające z wysokiej intensywności i pracochłonności prowadzonych upraw.

Wysokie zaangażowanie rodziny rolniczej w pracę w gospodarstwie, w połączeniu z niewielkim zróżnicowaniem jej liczebności w poszczególnych regionach, skutkuje stosunkowo niewielkim zróżnicowaniem zasobów pracy pomiędzy regionami. Zróżnicowanie to jest znacznie mniejsze niż zróżnicowanie zasobów ziemi. Można więc przypuszczać, że rolnicy prowadzący rachunkowość raportują potencjalne zasoby pracy a nie faktyczną liczbę przepracowanych godzin.

Śród czterech regionów FADN najwyższe wartości produkcji ogółem na 1 AWU wykazywały gospodarstwa regionu Pomorze i Mazury, najniższe zaś gospodarstwa regionu Małopolska i Pogórze. Wynika to przede wszystkim z wielkości podmiotów zlokalizowanych w tych regionach. Niewielkie obszary gospodarstwa starają się uzyskać wysoką wydajność ziemi. Przy niewielkim jednak jej obszarze nie są w stanie wypracować wysokich wartości przypadających na jednostkę pracy. Gospodarstwa mające duży obszar, mając w niedobrze czynnik pracy, nastawiają się na uzyskiwanie wysokiej jej wydajności. W 2008 r. na 1 godzinę pracy średnio we wszystkich gospodarstwach w kraju przypadało ok. 14 zł wartości produkcji ogółem (odnieco ponad 11 zł w regionie Małopolska i Pogórze do 19 zł w regionie Pomorze i Mazury). Warto jednak zaznaczyć, iż w analizowanym okresie gospodarstwa w kolejnych latach wykazywały wzrost wartości produkcji na 1 AWU. W całym kraju wyniósł on w ujęciu realnym nieco ponad 5%. W regionie Pomorze i Mazury wzrost ten był najwyższy i wyniósł ponad 10%, a realny spadek wartości produkcji na 1 AWU wystąpił w regionie Małopolska i Pogórze.

Tabela 2. Wartość produkcji na 1 AWU wg regionów i typów rolniczych w latach 2005-2008

Table 2. Value of production per 1 AWU acc. to regions and agricultural types in 2005-2008

Rok/ Year	Razem/ Total	Typ rolniczy/Agricultural type						
		AB	C	E	F	G	H	I
Polska								
2005	47638	44497	66196	40348	39014	42540	117061	38388
2006	50295	46634	64259	41130	39584	47039	119160	34874
2007	55163	57263	65961	49104	50951	58052	137635	42131
2008	53127	52601	63113	39121	48141	55331	140491	42688
Pomorze i Mazury								
2005	62044	53137	57371	52340	43046	51011	217310	42143
2006	82357	77400	55415	58323	47666	52432	217124	55560
2007	84228	92842	51215	98020	59622	60821	229241	54173
2008	77176	86028	51163	53509	59864	55202	229048	56643
Wielkopolska i Śląsk								
2005	60309	51535	66107	41316	49015	55552	98157	53116
2006	65014	60313	71936	42395	45812	66646	96634	58503
2007	74095	77277	76002	47243	64158	82289	115186	63090
2008	73772	72748	71771	44932	57971	78976	128957	62481
Mazowsze i Podlasie								
2005	36707	29830	70455	38667	40330	41620	94742	29249
2006	38245	32655	58808	38484	40440	47175	82977	33052
2007	42685	38825	61179	44713	48625	59511	111703	33303
2008	40729	35557	61743	37234	45783	53221	115003	33757
Małopolska i Pogórze								
2005	38790	35326	59027	45661	25399	26278	141579	26447
2006	39237	37148	64889	50486	27142	25826	120727	29285
2007	41738	39865	64397	61030	32767	29140	159854	28846
2008	40294	36228	57177	42140	30204	43021	160390	29492

Źródło: jak w tab. 1

Source: see tab. 1

Także w przypadku wartości dodanej brutto oraz dochodu z gospodarstwa rolnego przypadającego na 1 AWU zdecydowanie przodują gospodarstwa regionu Pomorze i Mazury, a najniższą wydajnością pracy charakteryzują się gospodarstwa w regionie Małopolska i Pogórze (tab. 3 i 4). Wartość dodana brutto jest kategorią ekonomiczną, która jest najczęściej wykorzystywana do oceny wydajności ziemi i pracy. W praktyce jednak dla samego rolnika najistotniejszą kategorią jest kwota dochodu, jako wartość pozostająca w

Tabela 3. Wartość dodana brutto na 1 AWU wg regionów i typów rolniczych w latach 2005-2008
Table 3. Gross added value per 1 AWU according to regions and agricultural types in 2005-2008

Rok/ Year	Razem/ Total	Typ rolniczy/Agricultural type						
		AB	C	E	F	G	H	I
Polska								
2005	23344	24788	30665	28438	24136	25791	41220	18417
2006	27710	29152	31733	31052	26846	31301	50372	18805
2007	28977	34963	33252	36935	31857	35997	43057	21634
2008	26972	30960	29973	27434	28938	31402	41928	21986
Pomorze i Mazury								
2005	29392	30955	27255	36696	26270	30394	68572	21151
2006	44762	42453	24575	44999	32147	36207	113891	28908
2007	39486	47187	28730	72021	37189	36392	67956	27385
2008	35104	43706	25762	35890	36743	30546	53599	27628
Wielkopolska i Śląsk								
2005	27233	27599	29828	28357	29152	30138	36919	23446
2006	31675	35991	33797	32969	30025	38259	35057	28147
2007	36211	46900	35382	35289	38942	48564	36650	29524
2008	34266	41274	31246	30759	30726	38978	40784	29123
Mazowsze i Podlasie								
2005	20134	18720	33040	27292	25382	26023	35372	15512
2006	23140	22671	30259	28495	26891	31775	33614	19328
2007	24532	26496	32290	33540	30279	37031	35727	18298
2008	23040	23621	31096	26488	27671	30916	37493	19008
Małopolska i Pogórze								
2005	18696	20693	27468	32630	15543	16330	43198	12731
2006	22487	24734	33250	40252	20775	19191	38409	17322
2007	23354	26424	33247	47028	23815	20898	50890	15955
2008	21385	22764	27833	28309	21553	27572	45736	16074

Źródło: jak w tab. 1

Source: see tab. 1

Pogórze oraz Mazowsze i Podlasie. Te ostatnie regiony także wykazują pewne podobieństwo wydajności pracy, zwłaszcza w przypadku wartości produkcji na 1 AWU.

Bardzo duże zróżnicowanie wydajności ziemi widoczne jest pomiędzy różnymi typami produkcyjnymi gospodarstw rolnych. W całym kraju zdecydowanie najwyższą wydajnością charakteryzowały się gospodarstwa specjalizujące się w chowie zwierząt ziarnożernych (typ H), uzyskując wydajność dwukrotnie wyższą od wartości średnich dla ogółu gospodarstw. W podmiotach tych nie występuje silne powiązanie prowadzonej produkcji z obszarem gospodarstwa, jednak także w tym przypadku występuje zróżnicowanie regionalne. W regionie Pomorze i Mazury gospodarstwa te wykazują najwyższe wartości wskaźników wydajności pracy, można je więc uznać za liderów w kraju.

Kolejną lokatą jest zależność od miary oceny wydajności. W przypadku wartości produkcji na 1 AWU w całym kraju drugą lokatę zajęły gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodniczych (typ C). Gospodarstwa te charakteryzują się jednak wysokimi kosztami produkcji, stąd w przypadku wartości dodanej brutto na 1 AWU w latach 2007-2008 wyższą wydajność wykazywały średnio w całym kraju gospodarstwa specjalizujące się

gospodarstwie. Stąd przeliczenia wartości dochodu przypadającego na 1 AWU informują o faktycznej kwocie dyspozycyjnej przypadającej na jednostkę wykonywanej pracy.

Kwota wartości dodanej brutto na 1 AWU jest średnio we wszystkich gospodarstwach ok. dwukrotnie niższa od wartości produkcji, podobnie jak kwota dochodu z gospodarstwa rolniczego w zestawieniu z wartością dodaną brutto.

Kwota wartości dodanej brutto na 1 AWU była w regionie Małopolska i Pogórze o 40% niższa niż w regionie Pomorze i Mazury, co wskazuje na znaczne dysproporcje regionalne w wydajności pracy. Podobne różnice występowały w badanym okresie w wartości dochodu z gospodarstwa rolniczego na 1 AWU, co świadczy o znacząco niższym dochodzie rolników z prowadzonej działalności w regionie Małopolska i Pogórze.

Można zauważyć podobieństwo w wydajności pracy pomiędzy regionami Pomorze i Mazury i Wielkopolska i Śląsk, widoczne szczególnie dobrze w uśrednionych wartościach dotyczących ogółu gospodarstw w tych regionach. W regionie Wielkopolska i Śląsk gospodarstwa uzyskiwały nieco niższe wartości wskaźników wydajności. W obydwu jednak regionach wartości wskaźników są zdecydowanie wyższe niż w regionach Małopolska i

w chowie zwierząt opasowych (typ G), deklasując całkowicie gospodarstwa ogrodnicze we wszystkich latach w wartości dochodu z gospodarstwa rolnego przypadającej na 1 AWU. Jedynie w regionie Małopolska i Pogórze gospodarstwa ogrodnicze utrzymywały przewagę we wszystkich wskaźnikach nad gospodarstwami opasowymi.

Kolejną lokatę zajęły pod względem wartości produkcji na 1 AWU gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych (typ AB). Pod względem tego wskaźnika gospodarstwa typu produkcyjnego AB plasowały się na drugiej lokacie wśród wszystkich typów produkcyjnych w regionie Pomorze i Mazury, a w regionach Mazowsze i Podlasie oraz Małopolska i Pogórze ustępowały gospodarstwom specjalizującym się w uprawach trwałych (typ E).

W całym kraju najniższą wydajnością pracy charakteryzowały się w analizowanych latach gospodarstwa bez specjalizacji (typ I). Jedynie w ostatnim roku analizy niższe wartości wskaźników wydajności pracy osiągnęły gospodarstwa specjalizujące się w uprawach trwałych.

Tabela 4. Wartość dochodu z gospodarstwa rolnego na 1 AWU wg regionów i typów rolniczych w latach 2005-2008

Table 4. Value of income from agricultural holding per AWU acc. to regions and agricultural types in 2005-2008

Rok/ Year	Razem/ Total	Typ rolniczy/Agricultural type						
		AB	C	E	F	G	H	I
Polska								
2005	12800	12119	15319	11436	16410	16813	27633	9784
2006	16608	16136	17791	14516	18689	21198	34780	11012
2007	17957	21261	18752	19472	23353	24664	28062	13125
2008	14350	15539	14830	8637	20005	17693	27105	11503
Pomorze i Mazury								
2005	17671	16733	12963	14596	17896	20739	47511	12149
2006	27091	19812	12051	22152	22806	24840	85391	14763
2007	22525	24118	17177	45793	26515	23935	39729	15892
2008	17553	20284	12322	7190	25213	17809	30026	13068
Wielkopolska i Śląsk								
2005	15802	14042	16300	10023	20692	19310	24777	13554
2006	18267	19921	20203	14955	21271	24353	22454	15746
2007	22199	29306	19532	16532	29235	33758	24576	17158
2008	17447	19839	15422	9672	20760	20604	27474	13814
Mazowsze i Podlasie								
2005	11376	9517	16129	11076	17452	17658	23562	8784
2006	14185	13190	16550	12713	18498	22128	21971	12119
2007	15719	17149	18186	16860	22172	25717	23304	11581
2008	12949	12829	14865	8461	19248	17989	24261	10929
Małopolska i Pogórze								
2005	9329	10111	12798	13714	9735	7651	27585	5831
2006	13481	14859	18086	22436	14665	11552	24454	10310
2007	14732	16469	19090	28597	18233	13471	36662	9836
2008	11373	11841	14791	9231	14915	14027	29735	8513

Zródło: jak w tab. 1

Source: see tab. 1

Podsumowanie

Na podstawie przeprowadzonych analiz można stwierdzić, iż towarowe gospodarstwa rolne w Polsce wykazują duże zróżnicowanie wydajności pracy. Zróżnicowanie to występuje pomiędzy typami produkcyjnymi gospodarstw, regionami FADN, a więc także pomiędzy gospodarstwami tego samego typu zlokalizowanymi w różnych regionach.

W całym kraju najwyższą wydajność pracy charakteryzowała gospodarstwa wyspecjalizowane w chowie zwierząt ziarnożernych (typ H). Wykazywały one wielokrotnie wyższe wartości produkcji, kwoty wartości dodanej netto oraz dochodu z gospodarstwa rolnego w przeliczeniu na 1 AWU niż średnio wszystkie gospodarstwa uczestniczące w FADN, a wynikało to przede wszystkim z wysokiej intensywności i wartości wytwarzanej produkcji oraz niewielkiego powiązania prowadzonej produkcji z zasobami ziemi.

Najniższą wydajność pracy występowała w gospodarstwach bez specjalizacji (typ I). Brak specjalizacji jest tutaj główną przyczyną osiągania niskiej wydajności pracy. Gospodarstwa te są zmuszone do dzielenia zasobów czynników produkcji pomiędzy różne działalności. Ponadto, dobór działalności w nich prowadzony (głównie uprawa zbóż i chów trzody) wpływa na uzyskiwane przez nie wyniki ekonomiczne.

W ujęciu regionalnym zauważalna jest dominacja pod względem wskaźników wydajności regionu Pomorze i Mazury. W regionie tym zlokalizowane są największe obszarowo gospodarstwa. Uzyskują one wyższe niż w innych regionach wartości produkcji, kwoty wartości dodanej brutto oraz dochodu z gospodarstwa rolniczego. Kwoty te rozkładają się na zbliżone do innych regionów zasoby siły roboczej, sprawiając że region charakteryzuje wysoka wydajność pracy. Najniższą wydajność pracy charakteryzuje region Małopolska i Pogórze, w którym gospodarstwa są z kolei najmniejsze obszarowo.

Połączenie wyników wydajności według typów i regionów pozwala stwierdzić, iż najwyższą wydajnością pracy charakteryzowały się niewielkie obszarowo gospodarstwa, specjalizujące się głównie w chowie trzody i drobiu w regionie Pomorze i Mazury, najniższa zaś wydajność uzyskiwana była przez niewyspecjalizowane gospodarstwa w regionie Małopolska i Pogórze.

Literatura

- Fereniec J.** 1999: *Ekonomika i organizacja gospodarstwa*. Key-Text, Warszawa.
- Marcysiak A., Marcysiak A.** 2009: Zakres zróżnicowania wyników produkcyjnych i ekonomicznych gospodarstw o różnym typie produkcji. *Roczn. Nauk Roln.*, seria G – *Ekonomika rolnictwa*, t. 96, z. 3. Warszawa, 202-207. [www.fadn.pl].
- Zmija J.** 1999: *Przedsiębiorczość w agrobiznesie a rozwój obszarów wiejskich w Regionie Małopolski*. Wydawnictwo Czuwajmy, Kraków.

Summary

Commercial farms in Poland reveal a far-reaching diversification of labour efficiency. The diversity occurs between the production types of farms and FADN regions, therefore also between the farms of the same type located in various regions. Considering the whole country the highest efficiency characterized farms specializing in swine and poultry husbandry. The lowest labour efficiency was observed on farms without specialization. According to the regional approach, in view of efficiency indicators, the dominance of the farms in the Pomorze and Mazury Regions is perceivable. The lowest labour efficiency is characteristic for the Małopolska and Pogórze Regions.

Combining the efficiency results according to the types and regions allows for a conclusion that small area swine and poultry farms in the Pomorze and Mazury Regions revealed the highest soil productivity. On the other hand the lowest productivity was reached by farms without specialization in the Małopolska and Pogórze Regions.

Adres do korespondencji:

dr inż. Jarosław Mikołajczyk
Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie
Katedra Ekonomiki i Organizacji Rolnictwa
Al. Mickiewicza 21
31-120 Kraków
tel. (12) 662 44 46
e-mail: rrjmikol@cyf-kr.edu.pl